

Tisztelt Olvasóink!

2013. október 17-én az Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetben *A család élteti a társadalmat* címmel konferenciát tartottunk, amelyen az előadók között köszönthettük Főtisztelendő Bíró László Püspök Atyát, Dr. Szabó-Tóth Kinga tanszékvezető egyetemi docent a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézetéből, Dr. Engler Ágnes egyetemi adjunktust a Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézetéből, nem utolsó sorban pedig Csiky Klárát a NOE képviselőjében. Mellettük a Családpolitikai és Kutatási Igazgatóság kutató-elemzői adtak elő. A konferencia anyagain túl egyéb tanulmányokat is közléseztünk.

Bíró László

A test teológiája

Farkas Péter igazgató úr előadásának bevezetőjében utalt a Család Pápai Tanácsa által most harminc éve kiadott Családjogi Chartára. Ez a dokumentum szorosan kapcsolódik az ENSZ által elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához. Fontos ezt tudni azért is, mert egy Vatikánban megjelent írásművet sokan hajlandók azzal félretenni, hogy az vallásos dokumentum. Pedig nem az – szerepe nem más, mint hogy a család jogait levezesse az emberi jogokból.

A Pázmány Péter Egyetemen nemrég rendezett, a Családjogi Chartáról szóló konferencián részt vett Jean Lafitte püspök úr, a Család Pápai Tanácsának titkára. Elmondta, úgy tűnik, mintha a Charta a Vatikán legtitkosabb dokumentuma lenne. Valóban: a konferenciára fölkért előadók mind elismerték, hogy egészen fölkérésükig nem vették kezükbe a Chartát. Ez tehát tényleg egy olyan dokumentum, amelyet sikerült titokban tartani, holott a nemzet jövőjének alakulása szempontjából nagyon fontos, hogy mennyire sikerül a polgári jogszabályokat, a törvényeket összhangba hozni a Családjogi Chartával.

Más a helyzet jelenlegi előadásom témájával, a test teológiájával. Boldog II. János Pál pápának a szerdai általános kihallgatásokon mondott mintegy 121 beszéde magyarul a Kairosz Kiadónál jelent meg, két kötetben. Az egyik 2008-ban,¹ a másik 2009-ben² jelent meg, s mindkettő a test teológiájával foglalkozik. Egy teológus úgy értékelte, hogy ez a beszédsorozat időzített bomba a 21. század hajnalán. Ha mélyebben megismernénk, akkor egészen újféleképpen szemlélnénk a testet, s

beszelnénk róla. Látszólag ugyanis óriási szakadék van a sokféle gondolkodásmód között. A két pólus egyike a test megvetője – ide szokták az egyházat sorolni –, a másik pedig az igenlője.

De mielőtt Boldog II. János Pál pápának a szigorúan a test teológiájára vonatkozó alapvető tanításáról beszelnék, hadd hozzak ide egy későbbi pápai megnyilatkozást. XVI. Benedek pápa első, a „Deus Caritas est”, az „Isten a szeretet” kezdetű enciklikájában az első fejezetben sok oldalt szentel a tulajdonképpeni test teológiájának, annak, ahogy ő látja. Valójában az érosszról beszél, Nietzsche szavával polemizál. Nietzsche ugyanis azt mondta, hogy az egyház meg akarta mérgezni az érosszt, de az érossz nem halt bele, az egyháznak pusztán csak megbetegítenie sikerült. Ezt a vélekedést nagyon sokan idézik, és sokan úgy gondolják, hogy az egyház tényleg ezt tette. Benedek pápa pedig hosszan kifejti – amit a szűkre szabott keretek miatt itt nem részletezhetünk –, hogy mi is történt az érosszal. Tudniillik a kézzel fogható bizonyíték Nietzsche gondolata mellett az, hogy az Ószövetségben kétszer fordul elő az „érossz” szó, az Újszövetségben ugyanakkor egyszer sem. Lám-lám, tényleg igaz: a Biblia kiirtotta az érosszt az ember világából.

Mi van e mögött? Miért irtotta ki a Bibliából az érossz szót, de nem a tartalmát? Akik picit jártasabbak a kultúrtörténetben, tudják, hogy a pogány népeknél az érossznak nagy kultusza volt, egészen a templomi rituálékig elmenően, párosult a termékenység kultuszával is. Azt látták benne, hogy az érossz extázisában az ember mintegy

felemelkedik az istenséghez, s ezért kultikus kéjnéket is biztosítottak, hogy megélhessék az istennel való egység örömét. Ennek a fajta egységnek a megélésére sokan nagyon szívesen vállalkoztak, csak arra nem figyeltek, hogy a szentély körül alkalmazásban álló hölgyek mindeközben tárgyakká váltak.

Az érosz szónak a Bibliából való kihagyása mögött egyrészt a politeizmus veszélyének elkerülése sejthető, hiszen ilyenfajta istentisztelet lehetősége mellett az emberek szívesen hódoltak volna a termékenység-istennek. Másrészt pedig az ókori és a bibliai vallásosság tisztán látta az ember antropológiai meghatározottságát, vagyis hogy az ember megalázott állapotba kerülhet. Ezért a Szentírás az érosz szót messzire száműzte, de nem akarta megmérgezni és eltüntetni az emberek életéből. A kifejezést lecserélte agapéra, így annak nemes tartalma a Bibliában végig jelen van.

Megtalálható benne az Énekek Éneke, ami nem más, mint egy lakodalmi köszöntő vers, a szerelem megéneklése. Ott van Ozeás könyve is, amelyben néha szinte naturalista módon beszél a szerző Istennek ember iránti szenvedélyes szeretetéről. Drámai képekben írja le, hogy a vőlegény menyasszonya elcsatangol, de a vőlegény egyszer csak megtalálja őt az út szélén. Elmondja, miként mosdatja ezt a hölgyet, és teszi újra menyasszonyává. Az ozeási szöveg és más szövegek is arról beszélnek, hogy az Isten féltékeny szeretettel szereti az embert. Itt már az Istennel való egység misztikája jelenik meg. Az ókor jól látta: az emberben ott a vágy, hogy – akárcsak a vőlegény a menyasszonnyal – találkozzon az istenével. A szerelemben valami végtelen nyitottság van jelen. A mi hívő gondolkodásunkban pedig az eucharisztiaiban valósul meg Isten és ember végleges találkozása, kölcsönös, teljes önátadása. Tehát igaz ugyan, hogy nem használja az érosz szót a Biblia, de szakítani nem akar a tartalommal. Ennyit arról a kérdésről, hogyan Benedek pápa az érosz jelenlétét látja a Szentírásban.

De mit hangsúlyoz Boldog II. János Pál pápa A test teológiájában? Mitől olyan időzített bomba ez? II. János Pál pápa a testet a szimbólumok világába helyezi. Az egyházra általában úgy tekintünk, mint ami annyira a lélekkel van elfoglalva, hogy elfelejti az ember testi dimenzióját, a testet egyenesen a lélek börtönének tekinti. És várjuk azt a boldog pillanatot, amikor a lélek kiszabadul a testből, és megkezdheti végre az örök éle-

tet. A II. János Pál-i teológia a testet a kozmoszba helyezi. Ahogyan a teremtett világ a mi gondolkodásunkban Isten szépségét mutatja be – noha csak a töredékét –, ugyanígy a test is jele az isteni gazdagságnak. Sőt, az Isten belső életének. Ugyanígy a lelki valóság csak a fizikai külső által tud megjelenni. Tehát a testet II. János Pál pápa úgy mutatja be, mint a lélek szimbólumát, szentségét.

A katolikus gondolkodás szerint a szakramentalitásban mindig ott van az anyag, ami a lelki tartalmat fejezi ki. A keresztelőnél a víz tisztító, életfakasztó anyag, s amit jelez, azt hozza létre. A test a léleknek a jele – a kettőt együtt kell szemlélni. Amikor az Úristen megalkotja a mindenséget, újra meg újra refrénként jelenik meg: „és látja Isten, hogy minden, amit alkotott, jó”. II. János Pál azt mondja: a test annyira jó, hogy még föl se fedeztük. Ez a problémánk nekünk a testtel. Tehát a keresztény gondolkodás nem a test ellen beszél, hanem arra buzdít, hogy fedezzük fel, végre jussunk el hozzá. A test nem a lélek börtöne, hanem a lélek kifejeződése. Minden igaz szerelem megéli, hogy a lélek kifejeződése a test.

II. János Pál pápa szerint észre sem vesszük, hogy mennyire érzékies vallás a kereszténység:

- Isten alkotja meg az ember testét, a női, férfi mivoltát. Önmagában egyiknek a léte sem áll szemben az Istennel.
- A megtestesülés titkában azt szemléljük, hogy az örök Ige, akiben teremtett és fönnáll minden, emberi testet vett föl. Ez azt jelenti, hogy az Istentől nem idegen a test, vagy ahogyan II. János Pál pápa fogalmaz más helyütt: a megtestesülés óta az idő Isten dimenziója is. Ugyanígy lehet mondani, hogy a megtestesülés óta a test Isten dimenziója is, tehát nem vele szembenálló valóság.
- A Szentlélek mindig a testen keresztül valószínűsíti meg működését a szentségekben. A gyerekeknek a fejét öntjük le keresztvízzel, bérmlátnál azt kenjük meg krizmával, a haldoklót is, beteget is ott kenjük meg krizmával, a nyelv kell a gyónáshoz, tehát az ember testi valósága ott van a szentségek működésében. A test nélkül a szentségek nem tudnak működni.

II. János Pál pápa fontos gondolata: a teremtés mint jel utal Isten szeretetére, belőle meg lehet az Urat ismerni. A testi valóság pedig a lelket fejezi ki, sőt azt is hangsúlyozza, hogy a keresztény

misztikában a testi egyesülés a férfi és a nő különbözősége miatt olyan egységet hoz létre – és csak ez tud olyan egységet létrehozni, amely tükrözi a szentháromságos Isten belső kapcsolatát –, ahol az Atya adja magát a Fiúnak, a Fiú az Atyának, a kettő a Szentléleknek és viszont. Ez egy minden fantáziát meghaladó egység, nincs most arra lehetőség, hogy hosszan kifejtsem.

A férfi és a nő, és csak a férfi és a nő egyesülése tükröz abból a valóságból valamit, amely az egész teremtést hordozza: Isten belső életét. Itt okoz problémát a gender meg az azonos neműek kapcsolata. Ezek nem tudják olyan minőségben hordozni, bemutatni Isten belső életét, mint ahogyan a különmeműség, mert a különmeműség mindig egy új minőséget hoz létre. Ahol hiányzik a nemek különbözősége, ott nincs apaság és anyaság a szó igazi értelmében. Tehát a keresztény gondolkodásban a különbség, amit a test hordoz, egy új minőségi egységnek a garanciája. Ugyanakkor tehát egyrészt a test, mint szimbólum bemutatja Istennek is a belső világát, másrészt bemutatja az efezusi levél ötödik fejezete szellemében, hogy Jézus Krisztus, a vőlegény Jézus Krisztus hogyan viszonyul a menyasszony-egyházhoz: Krisztus vőlegényként szereti a menyasszony-egyházat. Az egész Ószövetségtől kezdve a Jelenések Könyvéig végigvonul ez a kép, a jegyesség képe, mint Isten és ember kapcsolatának a képe, és ez is ott rejlik a test teológiájában.

Boldog II. János Pál pápa szerint a 20. század azt tekintette feladatának, hogy megfossza önmagát a keresztény szexuális etikától. A 21. sz. feladata, hogy visszakövetelje azt. Másutt azt mondja: a nemek communiója az emberi etika és kultúra legfontosabb alapja. Amilyen a házasság és a család, olyan a kultúra. A szexuális erkölccsel kapcsolatos zavar egy nagyobb veszélyt foglal magába: összezavarja az emberi egzisztencia fő útjait, az ember teljes lelki beállítottságát. Amikor a szexuális egyesülés a szeretetre és az életre irányul, akkor olyan családot és kultúrát épít, amely a szeretet és az élet igazságát éli. Ha a szexualitás az élet és a szeretet ellen irányul, akkor a halál kultúráját eredményezi.

Végül hadd idézzem szó szerint: „Új teológiára van szükség, amely távol a prűd tiltásoktól elmagyarázza, hogy a szexuális etika hogyan felel meg tökéletes módon szívünk legmélyebb, a szeretet és az egység iránti vágyainak. Visszatérni

Isten eredeti tervéhez, az egység kapcsolatához az egyetlen megfelelő kiindulási pont.”

Zárójelben hadd jegyezzem meg: a széles tömegek tudatában úgy él, hogy az apáca, a pap nem házasodik, mert azt csúnyának tartja és lenézi. Másról van itt szó. A cölibátus vállalása nem a szexualitás lenézése, hanem a szexualitás felemelése. Ha a vallástörténetet nézzük, az ember mindig azt adta oda az Istennek, ami számára a legnagyobb érték: a földművelő a termésének a zsongóját, az állattartó ember az elsőszülött állattát. A keleti vallásokban és az Európában elterjedt kereszténységben a szexualitás, az élet, a házasság, a család olyan érték, amiről az ember Isten kedvéért lemondhat. Komoly szerzők szokták is mondani, hogy a tisztaság, a cölibátus becsülete határozza meg egy társadalomban a házasság sorsát is. Csak nem látjuk ezt így szinkronban együtt.

Még egy dolgot hadd mondjak II. János Pál teológiájához. II. János Pál pápa nagyon szépen elemzi a teremtés-elbeszélést. A velem egyidősek jól emlékeznek arra az időre, amikor a teremtés-elbeszélés csak a Ludas Matyi témája volt. Ezek az ősi, archaikus elbeszélések rengeteg üzenetet hordoznak. II. János Pál pápa Ádám és Éva történetének három elemét emeli ki, amelyek az emberiség három mély sokkját vagy élményét jelentik: a magányt, a társat és a mezítelenséget.

Hogy jelenik meg a magány a teremtés-elbeszélésben? Az Úristen megállapítja: nem jó az embernek egyedül lennie. Odavezeti hozzá az állatokat, válasszon magához illő segítőtársat. Ádám nevet ad az állatoknak – a névadás nem az volt az ókorban, mint ma, hogy elővesszük a keresztnévlistát, aztán azt a nevet, amelyiket a gyerekek adni akarjuk, az anyakönyvvezető vagy elfogadja vagy nem, hanem a névvel ki akarták fejezni a személyt, annak küldetését, élete jelentőségét. Sok bibliai névnek van ilyen értelme, üzenete. Ádám nevet adott az állatoknak, megismerte őket, de egyik se lett társa neki. Pedig mindegyik állat ugyanúgy a földből való, mint ő maga. Miért nem lett neki egyik sem társa? Mert nem találta meg benne azt, ami saját magában megvan. Az Isten rálehelte az életnek lehetőségét, azt a szikrát. Vagyis ha az ember a másikon csak a testet nézi – az állat anyagában ugyanolyan, mint az ember, de igazi társ nem tud lenni –, akkor kapcsolatát állati szinten éli meg, hisz a lélekkel nem törődik. Tehát a lelketlen testi egyesülés nem szabadítja meg az embert magányától.

Az Úristen Ádámra mély álmodat bocsát. Amíg az ember alszik, Isten cselekszik, kiveszi az oldalbordát, megteremti Évát. Ádám fölujjong: ez már csont az én csontomból, hús az én húsból! Csont, vagyis van benne ugyanúgy szilárdság, mint bennem, és hús, ugyanúgy vágyak és hajlamok irányítják, mint engem. Ez már társ. Ez már ugyanaz, mint én. És megismerte Évát, közösségbe került vele.

A teremtetéstörténet leírja, amint Ádám és Éva észreveszik, hogy mezítelenek. Ez a közlés azért nagyon lényeges, mert a szexualitika mélységébe vezet el. Miről is van itt szó? Ha valamelyik szülő bemegy a fürdőszobába, mikor gyereke fürdik, a gyerek nem jön zavarba, mert édesanyja, édesapja őt szereti, nem a testét bámulja. Ugyanígy, ha az egyik házastárs akkor lép a fürdőszobába, amikor a másik fürdik, a fürdőző nem jön zavarba, mert a másik őt szereti, nem a

nemi szervét nézegeti. Említhetnénk a pornográfia és a művészi akt közötti különbséget is: az egyik az egész ember szépségét szemlélteti, ebbe beletartoznak a nemi vonások is, a másik meg a nemi szervekre koncentrál. Orvosnál hasonló a helyzet. Ha olyasvalaki nyit be hozzám, amikor zuhanyozom, akihez nincsen közöm, akkor ösztönösen tudom, mit kell tennem. Már az ősi archaikus képekben – az Ószövetség első lapjánál tartunk –, ott van a testnek és a szexualitásnak az a mély látása, amely sokkal több, mint amit ma mondanak róla. Ez a látás hordozza az efezusi levél szavát: „Felette nagy titok ez.”

Ezzel a néhány gondolattal is szeretném azt érzékeltetni, hogy az egyház nem a test ellen hadakozik. A test teológiája meghív bennünket a test mélyebb megértésére, óv bennünket egy redukált emberképtől, amelyből hiányzik az ember lényeges, láthatatlan dimenziója: a lélek.

Jegyzetek

- 1 II. János Pál: A test teológiája – Audienciabeszédek a Vatikánban. Fordító: Juhász Gábor Tamás. Kairosz, Budapest, 2008
- 2 A férfi és a nő eredeti egysége – A test teológiája. Fordító: Juhász Gábor Tamás. Kairosz, Budapest, 2009

Tóth Judit